

Tulevaisuusvaliokunta

Hallituksen vuosikertomus 2020

Tarkastusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen vuosikertomus 2020 (K 3/2021 vp): Asia on saapunut tulevaisuusvaliokuntaan lausunnon antamista varten tarkastusvaliokunnalle. Määräaika: 30.9.2021.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- johtava asiantuntija Jaana Tapanainen-Thiess, valtioneuvoston kanslia
- johtava asiantuntija Sami Pirkkala, valtioneuvoston kanslia
- neuvotteleva virkamies Veli Auvinen, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Pasi Koikkalainen, valtiovarainministeriö
- budjettineuvos Johanna von Knorring-Rosenlew, valtiovarainministeriö
- johtava asiantuntija Jyrki Alkio, työ- ja elinkeinoministeriö
- erikoistutkija Kaisa Oksanen, ulkoministeriö
- kulttuuriasiainneuvos Petra Havu, opetus- ja kulttuuriministeriö
- suunnittelupäällikkö Kirsi Heinivirta, opetus- ja kulttuuriministeriö
- neuvotteleva virkamies Ville Heinonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- ympäristöneuvos Jarmo Muurman, ympäristöministeriö
- tuloksellisuustarkastuspäällikkö Lassi Perkinen, Valtiontalouden tarkastusvirasto
- ylijohtaja Johanna Laiho-Kauranne, Tilastokeskus
- kehittämisspäällikkö Anna Pärnänen, Tilastokeskus
- kehittämisspäällikkö Tuomas Rothovius, Tilastokeskus
- ma. ylijohtaja Saku Airosmaa, Verohallinto
- johtaja Sami Koskinen, Verohallinto
- ylitarkastaja Timo Puiro, Verohallinto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- valtiovarainministeriö
- työ- ja elinkeinoministeriö

Valiokunnan lausunto TuVL 6/2021 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Tulevaisuusvaliokunta on käsitellyt hallituksen vuosikertomuksen 2020 (K 3/2021 vp), jonka liitteestä 3 ilmenevät eduskunnan 13.9.2017 (VNS 1/2017 vp — EK 27/2017 vp) ja 4.3.2019 (VNS 5/2018 vp — EK 48/2018 vp) tulevaisuusvaliokunnan esityksestä hyväksymät lausumat. Eduskunta hyväksyi 13.9.2017 tulevaisuusvaliokunnan Agenda2030-mietinnön (VNS 1/2017 vp — EK 27/2017 vp), jossa eduskunta edellytti, että valtioneuvosto:

1. arvioi kestävän kehityksen tulevaisuuden näkymät uudessa geopoliittisessa tilanteessa, kun USA mahdollisesti vetäytyy Pariisiin ilmastositomuksesta; on luotava vaihtoehtoisia skenaarioita ja toimintamalleja kestävän kehityksen edistämiseksi Suomessa, Euroopassa ja muualla maailmassa; samalla on arvioitava tarkemmin myös kestäättömän kehityksen mahdolliset seuraukset Suomelle.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että edellä mainittu lausuma on ohjannut valtioneuvoston lokakuussa 2020 valmistuneen Agenda2030-selonteon (VNS 3/2020 vp) valmistelua. Koska selonteko on valmistunut, lausuma voidaan poistaa.

Eduskunta hyväksyi 4.3.2019 tulevaisuusvaliokunnan tulevaisuusmietinnön toisen osan (VNS 5/2018 vp — EK 48/2018 vp), jossa eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto:

1. luo vaihtoehtoisia skenaarioita ja toimintamalleja myös sen varalle, että muutos globaalissa toimintajärjestelmässä on pysyvä tai hyvin pitkäaikainen. Globaalin toimintaympäristön epävarmuuden vuoksi on analysoitava entistä laaja-alaisemmin myös sellaisia skenaarioita, joissa kansainvälisen yhteistyön kehityskulku ei ole toivotunlaista. Tämä ei ole ristiriidassa virallisten tavoitteiden edistämisen kanssa, vaan varautumista vaihtoehtoihin tulevaisuuksiin. Globaalin toimintaympäristön monimutkaistuesssa ja EU:n päätöksenteon vaikeutuessa esimerkiksi pohjoismaisen yhteistyön merkitys kasvaa.,
2. varmistaa, että elinikäinen jatkuvan oppimisen malli kehitetään huomioiden lähiajan haasteena myös jo työelämässä olevien osaamisen päivittäminen mukaan lukien vailla toisen asteen tutkintoa olevien nuorten aikuisten laaja joukko.
3. kehittää mekanismeja, joilla ilmastonmuutoksen hillintätoimista pahiten kärsiville yrityksille, ihmisille ja alueille voidaan korvata sopeutumisesta aiheutuvia kuluja.
4. täydentää valtion tulo- ja menoarviota laadittaessa BKT-mittaria luonnonvarojen kulutusta sekä hyvinvoinnin määrää paremmin arvioivalla satelliittitilinpäidolla sekä yhdistelmäindikaattoreilla.
5. valitsee työn murrokseen, suomalaisen työn tulevaisuuteen ja hyvinvointitalouteen liittyen ilmiöpohjaisen budjetoinnin kohteeksi nuorten syrjäytymisen ehkäisy, osatyökyvyn hyödyntämisen ja työhyvinvoinnin
6. kokeilee Taiteilija-allianssia
7. selvittää, tarvitaanko BKT-mittarin rinnalle uusia mittareita digitalisaation ja digitaalisen liiketoiminnan vaikutusten ymmärtämiseksi
8. selvittää alustatalouden, lohkoketjuteknologian ja kryptovaluutan vaikutuksia talouteen sekä edistää Verohallinnon kansainvälistä yhteistyötä alustatalouden valvonnan edistämiseksi ja uusien alustatalouden palveluiden kehittämiseksi
9. kehittää tulevaisuusselonteon vaikuttavuutta siten, että tulevaisuusselonteon valmistelu kiinnitetään paremmin ministeriöiden yhteiseen ja jatkuvaan ennakointiin; ministeriöiden yh-

Valiokunnan lausunto TuVL 6/2021 vp

teisen ja jatkuvan tulevaisuustyön yhteen keräävä julkaisu voi toimia tulevaisuusselonteon ensimmäisenä, yhteistä ymmärrystä rakentavana osana. Tulevaisuusselonteon toisessa osassa valtioneuvosto voi valintansa mukaan avata paremmin jonkin tai jotkut selvityksessä esille nousseista ilmiöistä; selontekomenettely mahdollistaa samalla sen, että myös eduskunta voi ottaa kantaa sekä ministeriöiden tulevaisuustyöhön että myös valtioneuvoston valitsemaan kärkeeseen.

10. kehittää teknologian eettistä arviointia ja teknologian yhteiskunnallisten vaikutusten arviointia verkostomaisesti esimerkiksi osana kansallista ennakointiverkostoa ja sen strategiaa ennakoitikeskittymiä.

Tulevaisuusvaliokunta toteaa, että asiantuntijakuulemisten perusteella lausumat 1,2, 3,4, 6, 7, 8 ja 10 voidaan poistaa.

Tulevaisuusvaliokunta jättää voimaan lausuman 5 erityisesti osatyökyvyn osalta. Osatyökyvyn hyödyntäminen ei ole asiantuntijakuulemisen perusteella edennyt lausuman edellyttämällä tavalla. Osatyökykyisten väestöosuudesta, lukumäärästä ja työllisyysasteista on niukasti tietoa, ja arviot vaihtelevat lähteen mukaan. Tiedon kartoittamista hankaloittaa, ettei osatyökykyisyys ole tarkkarajainen piirre eikä osatyökykyisyydellä ole yhtä vakiintunutta määritelmää. Osatyökykyisenä voidaan pitää henkilöä, jolla on käytössään vain osa työkyvystään. Toisaalta henkilö, joka on yhteen työhön nähden osatyökykyinen, saattaa suoriutua toisesta tehtävästä täysipainoisesti. Osatyökykyisyys on täten yksilöllistä ja sidoksissa osatyökykyisyyden syyhyn, tehtävään työhön ja sen vaatimuksiin. Siksi osatyökykyisyyden taustalla voi olla monenlaisia tekijöitä. Osatyökykyiset voivat olla esimerkiksi pitkäaikaissairaita, vammaisia ja elämänsä kriisin kokeneita tai työ- ja toimintakyky on voinut alentua sosiaalisten syiden takia. Työkyky vaihtelee ja osatyökykyisyys voi olla myös tilapäistä. Osatyökykyinen voi myös olla työllinen, työtön tai työvoiman ulkopuolella. Tulevaisuusvaliokunnan kuuleman asiantuntijan mukaan osatyökykyisyydestä ei ole tietoa sillä laajuudella, että saataisiin muodostettua päivitetty kokonaiskuva väestön osatyökykyisyydestä, osatyökyvyn eri kategorioista ja osatyökykyisten työllisyydestä. Osatyökykyisyyden tilastointia tulisi siksi kehittää, jotta osatyökykyisyydestä saataisiin kattavaa ja vertailukelpoista tietoa seurantaan sekä erilaisten toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointia varten.

Tulevaisuusvaliokunta jättää voimaan myös lausuman 9, joka ohjaa tulevaisuusselonteon valmistelua sekä siihen liittyvää ministeriöiden jatkuvaa yhteistä ennakointia pitkällä aikavälillä. Pitkäjänteinen ja poikkihallinnollinen ennakointikyvykyys ja siihen liittyvän kansainvälisen edelläkävijyyden säilyttäminen ovat valiokunnan mielestä entistäkin tärkeämpiä nyt, kun myös EU-komissio on lisännyt strategista ennakointiaan yhteistyössä jäsenmaiden kanssa. Valiokunta on käsitellyt tulevaisuusselonteon roolia EU:n strategisessa ennakoinnissa tarkemmin lausunnossaan Komission strategisesta ennakointiraportista 2020 ”Strateginen ennakointi - edellytysten luominen Euroopan selviytymiskyvyn parantamiseksi” (TuVL 3/2021 vp — E 130/2020 vp).

Asiantuntijoita kuullessaan ja lausumista keskustellessaan valiokunta totesi lausumissa korostettujen asioiden olevan edelleen tärkeitä, eikä kaikkia niihin liittyviä haasteita ja tavoitteita ole vielä saavutettu. Ajan kuluessa on kuitenkin monissa asioissa edistytty samalla kun yhteiskunnalli-

Valiokunnan lausunto TuVL 6/2021 vp

nen toimintaympäristö on muuttunut. Siksi mahdolliset lausumat on harkittava ja muotoiltava tarvittaessa uudelleen valiokunnan tulevissa mietinnöissä. Tällaisia uudelleenharkintaa vaativia asiakokonaisuuksia ovat muun muassa:

- globaalin toimintaympäristön epävarmuustekijät ja monimutkaistuminen, joihin valiokunta otti kantaa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa lausunnossaan (TuVL 2/2021 vp — VNS 4/2020 vp),
- elinikäinen oppiminen, johon valiokunta otti kantaa koulutuspoliittisessa lausunnossaan (TuVL 4/2021 vp — VNS 1/2021 vp),
- oikeudenmukainen siirtymä, kestävä kasvu, BKT-mittaria täydentävät hyvinvointitalouden mittarit sekä ilmiöpohjainen budjetointi, joista valiokunta on lausunut esimerkiksi lausunnoissaan EU:n vihreän kehityksen ohjelmasta (TuVL 1/2020 vp — E 61/2019 vp), Suomen kestävä kasvun ohjelmasta (TuVL 1/2021 vp — VNS 6/2020 vp) sekä lausunnossaan talousarviosta vuodelle 2021 (TuVL 5/2020 vp — HE 146/2020 vp) ja lausunnossaan julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022—2025 (TuVL 5/2021 vp — VNS 3/2021 vp),
- taiteen, kulttuurin ja luovien alojen roolin kehittäminen tutkimuksessa, kehittämisessä, innovaatio toiminnassa ja kestävässä kehityksessä, jota valiokunta on käsitellyt muun muassa julkaisussaan *Koronapandemian hyvät ja huonot seuraukset lyhyellä ja pitkällä aikavälillä* (TuVJ 1/2020),
- digitalisaation ja digitaalisen liiketoiminnan vaikutusten ymmärtäminen ja hallinta — mukaan lukien tekoäly, alustatalous, lohkoketjuteknologiat sekä kryptovaluutat ja kestävä kehitystä edistävät teknologiat, joita valiokunta on käsitellyt julkaisussaan *Katsaus lohkoketjuteknologioiden hyödyntämiseen Suomessa* (TuVJ 1/2019) ja selvittää parhaillaan käynnissä olevissa hankkeissaan *Tekoäly tänään ja tulevaisuudessa* ja *Arvonlisäpohjaisen ulkomaankaupantilastoinnin kehittäminen kuvaamaan kestävä kasvua ja tukemaan kestävä kasvun siirtymää* sekä
- teknologian eettinen arviointi ja teknologian yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi sekä laajemminkin lainsäädännön vaikutusten arviointi ja seuranta, joihin valiokunta otti kantaa pöytäkirjakannanotossaan (TuVP 3/2021 vp § 7) tarkastusvaliokunnan omaan asiaan -Säädösehdotusten vaikutusarviointien toteutuminen - nykytila ja kehittämistarpeet (O 48/2019 vp).

Lisäksi tulevaisuusvaliokunnan ja tarkastusvaliokunnan hallituksen vuosikertomuskäsittelyyn liittyvässä yhteiskuulemisessa 22.9.2021 nousi esille kolme tulevaisuusteemaa liittyen kestävä kehityksen edistymiseen ja sen arviointiin:

- Tarve saada tietoa kestävä kehityksen ja hiilineutraaliuden edistämistoimien kustannuksista ja taloudellisista vaikutuksista, vaihtoehtoisten toteutustapojen kustannuksista ja toimimattomuuden hinnasta.
- Tarve saada tietoa kansallisvarantojen eli luontopääoman ja inhimillisen pääoman tilasta ja kehittämisestä. Tilannetietoon liittyä näiden varantojen tunnistaminen, niiden arvon määrittely sekä mittaustieto varantojen muutoksista. Varantojen kehittämiseen liittyä kiertotalouden ja hyvinvointitalouden prosessivirtojen säätäminen ja ohjaus sekä mittaustieto näistä virroista.
- Tarve ennakkointitoiminnan ja riskien arvioinnin kytkennän vahvistamiseen valtionhallinnossa.

Valiokunnan lausunto TuVL 6/2021 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Tulevaisuusvaliokunta esittää,

että tarkastusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 13.10.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Joakim Strand r
varapuheenjohtaja Pirkka-Pekka Petelius vihr
jäsen Marko Asell sd
jäsen Hannakaisa Heikkinen kesk
jäsen Katja Hänninen vas
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Merja Mäkisalo-Ropponen sd
jäsen Arto Pirttilahti kesk
jäsen Kristiina Salonen sd
jäsen Sari Tanus kd
jäsen Sinuhe Wallinheimo kok
jäsen Jussi Wihonen ps

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Olli Hietanen
valiokunnan pysyvä asiantuntija Maria Höyssä